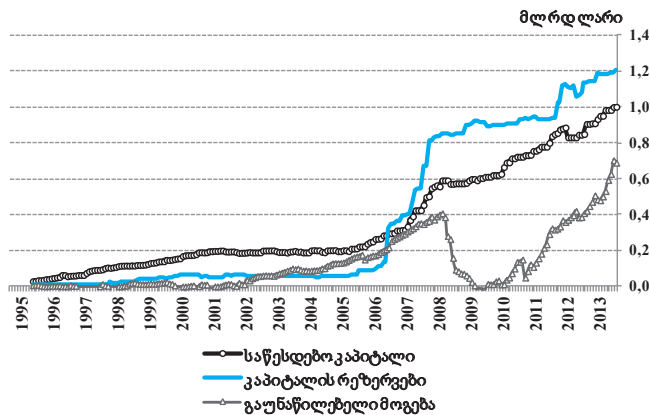

6.4. კომერციული ბანკის სანესდებო კაპიტალის ფორმირება და მისი წყაროები

დღევანდელი მდგომარეობით საქართველოში მოქმედ კომერციულ ბანკებს ეკრძალებათ სანესდებო კაპიტალის შევსება (ფორმირება) არაფულადი ფორმით და მათ არ აქვთ უფლება, შეამცირონ თავიანთი სანესდებო კაპიტალი ეროვნული ბანკის წინასწარი წერილობითი თანხმობის გარეშე და სანესდებო კაპიტალის ცვლილების შესახებ წესდებაში სათანადო შესწორების შეტანის გარეშე. მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო არ ფლობს წილს არც ერთ კომერციულ ბანკში.

თემის უკეთ გასაანალიზებლად საინტერესო იქნება, გარკვეული დაზუსტება შევიტანოთ პარაგრაფ 6.2-ში აღწერილ იმ ნეგატიურ გავლენაში (ნახ. №6.1.), რომელსაც არასტაბილურობისაგან გამომწვეული რყევები ახდენენ სააქციო კაპიტალის დინამიკასა და სტრუქტურაზე. ამისათვის მოვახდინოთ ანალოგიური სურათის წარმოდგენა საკუთარი რესურსების ქრილში, რაც ასევე სააქციო კაპიტალის ფორმირების წყაროების უკეთ დახასიათებაში დაგვეხმარება (ნახ. №6.2.).

ნახ. №6.2. საქართველოს საბანკო სისტემის საკუთარი რესურსების (კაპიტალის) ყოველთვიური დინამიკა (1995-2013)

გავაანალიზოთ სურათი თითოეული კომპონენტის მიხედვით:

- **სანესდებო კაპიტალის** როგორც მოცულობა, ისე მნიშვნელობა 2001 წლის შუა პერიოდამდე ზრდის ტენდენციებით ხასიათდებოდა და მისი ხვედრითი წილი საბანკო სისტემის საკუთარ სახსრებში 70%-90%-ის ფარგლებში იყო. გავიხსენოთ, რომ 1998-2000 წლებზე მოდის საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დაწესებული კომერციული ბანკების სანესდებო კაპიტალის 1-დან 5 მლნ ლარამდე ზრდის პირველი გრაფიკი. ამის შემდეგ სანესდებო კაპიტალის მოცულობა 2005 წლის ბოლომდე თითქმის არ შეცვლილა, რამაც მისი ხვედრითი წილის მნიშვნელოვნად შემცირება (46%) გამოიწვია. აღნიშნული გარემოების მიზეზი სააქ-

ციო კაპიტალის მეორე კომპონენტის, გაუნაწილებელი მოგების, მნიშვნელოვანი ეტაპობრივი ზრდა გახდა. ამ პერიოდის შემდეგ ძლიერდება მინიმალური საზედამხედველო კაპიტალის ზრდა – 12 მლნ ლარამდე, სავალდებულო გრაფიკის გავლენა (2004-2008) და კიდევ ერთი – კომერციული ბანკების აქციონერებმა საკუთარი ინიციატივით დაიწყეს სანესდებო კაპიტალის ზრდა. აღნიშნულმა გარემოებებმა უზრუნველყო ის, რომ გაჩნდა კომერციული ბანკების სანესდებო კაპიტალის ყოველწლიური დამაჯერებელი ზრდის ტენდენცია, თუმცა, მისი ხვედრითი წილის ზრდა მთლიან კაპიტალში აღარ მომხდარა და 2013 წლის ბოლოს 35%-ის ფარგლებში მოექცა.

- **კაპიტალის რეზერვების** შემადგენლობაში შედის საემისიო კაპიტალი, საერთო რეზერვები და აქტივების გადაფასების რეზერვები. როგორც ვხედავთ, მათი მოცულობა 2005 წლის ბოლომდე თითქმის არ იცვლებოდა, ხოლო ხვედრითი წილი მთელ სააქციო კაპიტალში 15%-20%-ის ფარგლებში იყო. ამ პერიოდიდან იწყება კაპიტალის რეზერვების მოცულობის, შესაბამისად – ხვედრითი წილის მნიშვნელოვანი ზრდა და 2006 წლის ბოლოს 39%-ს აღწევს. აღნიშნული ტენდენცია გაგრძელდა და 2012 წელს მასზე მოდიოდა სააქციო კაპიტალის 42%. კაპიტალის რეზერვები, თავის მხრივ, როგორც აღინიშნა, რამდენიმე კომპონენტისაგან შედგება და მისი სტრუქტურა შემდეგნაირია: საემისიო კაპიტალი – 82%, საერთო რეზერვები – 6% და აქტივების გადაფასების რეზერვი – 12%. როგორც ვხედავთ, მთავარი შემადგენელი არის საემისიო კაპიტალი, ანუ ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული აქციების ნომინალურ ღირებულებაზე მაღალი ფასით გაყიდვის შედეგად მიღებული დამატებითი სახსრები.
- **გაუნაწილებელი მოგების** მოცულობა 2002 წლის შუამდე უმნიშვნელო და ცალკეულ პერიოდებში მინუს ნიშნითაც კი იყო (ანუ საბანკო სისტემის მიხედვით, ზარალი ფიქსირდებოდა ნაზარდი ჯამით), ხოლო ხვედრითი წილი საშუალოდ 5%-10%-ის ფარგლებში მერყეობდა. 2002 წლის ბოლოდან, როცა საბანკო სისტემა იწყებს „ფეხზე წამოდგომას“ და მნიშვნელოვნად უმჯობესდება მისი ფინანსური მაჩვენებლები, ბუნებრივია, ამის პირველი ინდიკატორი გახდა გასული წლების გაუნაწილებელი მოგება, რომელიც განუხრელად იზრდებოდა როგორც მოცულობით, ისე ხარისხობრივად და 2008 წლის ივლისისათვის მისმა ხვედრითმა წილმა მთელ სააქციო კაპიტალში 22%-ს მიაღწია. ამის შემდეგ დგება საქართველოს საბანკო სისტემის მდგრადობის გამოცდის პერიოდი, რაც გამოწვეული იყო აგვისტოს 5-დღიანი ომისა და მსოფლიო ფინანსური კრიზისის გავლენით. საბანკო სისტემამ ზარალით დაასრულა 2008 და 2009 წლები, რითაც ნულამდე დავიდა წლების განმავლობაში ნაგროვები გაუნაწილებელი მოგება. 2010 წლიდან საბანკო სექტორმა პოზიციების აღდგენა დაიწყო ამ მიმართულებით და 4 წელზე მეტი დასჭირდა, რომ 2012 წლის სექტემბერში მიეღწია ომამდელი მაჩვენებლისათვის. 2013 წლის ბოლოსათვის გაუნაწილებელი მოგების წილი მთელ სააქციო კაპიტალში 24%-ს შეადგენდა.

ეს მოკლე ისტორიული ექსკურსი დაგვეხმარება კომერციული ბანკების კაპიტალის ფორმირებისა და მისი წყაროების უკეთ დახასიათებაში.

კომერციული ბანკის კაპიტალის ზრდის, ანუ კაპიტალიზაციის მასტიმულირებელი, ერთი მხრივ, არის ქვეყნის ცენტრალური ბანკი, ვინაიდან იგი პასუხისმგებელია საბანკო სისტემის სტაბილურად ფუნქციონირებაზე. მეორე მხრივ, თვითონ ბანკის მენეჯმენტიც ცდილობს კაპიტალის ზრდას, ვინაიდან მცირე კაპიტალი ზღუდავს მათ მონაწილეობას საბანკო ბაზარზე: ცენტრალური ბანკის მიერ დაწესებული ნორმატივები აქტიურ ოპერაციებს პირდაპირ აკავშირებს კაპიტალის მოცულობასთან. მაგალითად, საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დაწესებული ერთ-ერთი ნორმატივით კომერციული ბანკის მიერ ერთ მსესხებელზე გასაცემი კრედიტების ჯამური მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს მისი საზედამხვედველო კაპიტალის 15%-ს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მინიმალური, 12 მლნ ლარის საზედამხვედველო კაპიტალის მქონე ბანკს ერთ მსესხებელზე შეუძლია გასცეს მხოლოდ 1,8 მლნ ლარის კრედიტი, მიუხედავად იმისა, თუ რამდენი რესურსი აქვს მას მოზიდული.

ეს და ანალოგიური გარემოებები, რომელთა ჩამონათვალი დიდია და შემდეგ თავებში იქნება განხილული, უბიძგებს კომერციული ბანკის აქციონერებსა და მენეჯმენტს, ეძებონ კაპიტალის ზრდის წყაროები.

საზედამხვედველო კაპიტალის ფორმირების წყაროების შესახებ განვილიშა მასალამ გარკვეული წარმოდგენა უკვე შეგვიქმნა. შეიძლება დავასახელოთ სამი ძირითადი წყარო: დამატებითი ემისია, მოგება და სუბორდინირებული ვალი, თუმცა, მოვახდინოთ მათი დეტალიზაცია, რომლისთვისაც საფუძვლად ავიღოთ საქართველოს საბანკო დაწესებულებებისათვის დამტკიცებული ანგარიშთა გეგმა:

1. სანესდებო კაპიტალი;
2. საემისიო (დამატებითი) კაპიტალი;
3. საერთო და სპეციალური რეზერვები და ფონდები;
4. გასული და მიმდინარე წლების გაუნაწილებელი მოგება;
5. სუბორდინირებული ვალი.

განვიხილოთ ისინი ცალ-ცალკე:

1) სანესდებო კაპიტალი – პირველ რიგში, ფორმირდება აქციონერების მიერ ფაქტობრივად ინვესტირებული ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული აქციებით ბანკის შექმნისას და ასევე შემდეგ პერიოდში დამატებით საპაიო შენატანების ან ახალი ემისიის შედეგად. საქართველოში კომერციული ბანკების ანგარიშთა გეგმის მიხედვით, მათი აღრიცხვისათვის გამოყენებულია კლასი 50-ის შესაბამისი ანგარიშები;

2) საემისიო (დამატებითი) კაპიტალი – ფორმირების წყაროს წარმოადგენს ჩვეულებრივი და პრივილეგირებული აქციების ნომინალურ ღირებულებაზე მაღალი ფასით გაყიდვის შედეგად მიღებული დამატებითი სახსრები. საემისიო კაპიტალის აღრიცხვისათვის გამოყენებულია კლასი 51-ის შესაბამისი ანგარიშები;

3) საერთო და სპეციალური რეზერვები და ფონდები კაპიტალის ზრდის უმნიშვნელოვანესი წყაროა. ისინი ფორმირდება აქციონერთა მიერ ბანკის განკარგულებაში დატოვებული გაუნაწილებელი მოგებით. შესაბამისად, შექმნილი რეზერვები წარმოადგენს მინიმალურ საგარანტიო ფონდს, რაც ამცირებს კრედიტორთა რისკს გაკოტრების შემთხვევაში. აქვე შედის აქტივების გადაფასების რეზერვები, სადაც აღირიცხება, მიმდინარე საბაზრო ფასიდან გამომდინარე, ოქროს, სავალუტო სახსრების, ფასიანი ქაღალდების, ძირითადი საშუალებებისა და სხვა აქტივების გადაფასების შედეგად მათი ღირებულების

ზრდა. მათი აღრიცხვისათვის გამოყენებულია 53 და 59 კლასების შესაბამისი ანგარიშები;

4) გასული და მიმდინარე წლების გაუნაწილებელი მოგება ასევე კაპიტალის ზრდის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი შიდა წყაროა. მისი ფორმირებაც და გამოყენებაც ხდება აქციონერთა გადაწყვეტილებით. მისი აღრიცხვისათვის გამოყენებულია 54 და 55 კლასების შესაბამისი ანგარიშები;

5) სუბორდინირებული ვალი არ შედის სააქციო კაპიტალის შემადგენლობაში ანგარიშთა გეგმის მიხედვით, მაგრამ მონაწილეობს მეორადი კაპიტალისა და, შესაბამისად, საზედამხედველო კაპიტალის გაანგარიშებაში. კიდევ ერთხელ გავიხსენოთ, რომ სუბორდინირებულად ითვლება ისეთი არაუზრუნველყოფილი ვალი, რომელიც ხელშეკრულების მიხედვით, არ არის დეპოზიტი და სხვა ვალებთან და დეპოზიტებთან შედარებით აქვს გადახდის (დაფარვის) უფრო დაბალი პრიორიტეტი, რომლის მიხედვით ბანკის მძიმე ფინანსური მდგომარეობის, გაკოტრების ან ლიკვიდაციის შემთხვევაში სუბორდინირებული ვალის კრედიტორის მოთხოვნები ბანკმა უნდა დააკმაყოფილოს მხოლოდ ყველა დეპოზიტორთა და სხვა კრედიტორთა ვალების სრულად გადახდის (დაფარვის) შემდეგ. ასეთი პირობებიდან გამომდინარე, სუბორდინირებული ვალის კრედიტორებად ხშირად აქციონერები ან მომავალი აქციონერები გვევლინებიან და არცთუ იშვიათად ვალის დაფარვის ვადის დამთავრების შემდეგ იგი აქციებში კონვერტირდება. თუმცა, როგორც ზემოთ ვახსენეთ, მეორადი კაპიტალის გაანგარიშებაში მონაწილეობს მხოლოდ 5 წელზე მეტი ვადის მქონე სუბორდინირებული ვალი და შემდეგ ყოველწლიურად მცირდება მისი მოცულობის 20%-ით. 2013 წლის 30 ივნისის მდგომარეობით ქართულ საბანკო სისტემაში 793 მლნ ლარის სუბორდინირებული ვალი იყო მობილიზებული.

თუ გადავხედავთ უახლეს ინფორმაციას საქართველოს საბანკო სისტემის კაპიტალის დეტალური სტრუქტურის შესახებ, დავინახავთ, რამხელა მნიშვნელობა აქვს კაპიტალის ზრდის როგორც გარე, ისე შიდა წყაროებს (ცხრ. №6.4.):

ცხრ. №6.4. საქართველოს საბანკო სისტემის სააქციო კაპიტალის დეტალური სტრუქტურა (30.06.2013)

სააქციო კაპიტალის სტრუქტურა	მლნ ლარი	ხვ. წილი
სანესდებო კაპიტალი	951	36 %
საემისიო კაპიტალი	997	38 %
საერთო რეზერვები	52	2 %
აქტივების გადაფასების რეზერვი	133	5 %
გაუნაწილებელი მოგება/ზარალი	480	19 %
სულ სააქციო კაპიტალი	2,613	100 %

როგორც აღინიშნა, სააქციო კაპიტალის სტრუქტურაში არ შედის სუბორდინირებული ვალი, რომელიც ბალანსში აღრიცხება ვალდებულებებში, როგორც ნასესხები სახსრები. საინტერესოა, რომ 2,613 მლნ ლარის სააქციო კაპიტალის შემთხვევაში ანალოგიურ პერიოდში საქართველოს საბანკო სისტემის საზედამხედველო კაპიტალი 2,710 მლნ ლარს შეადგენს, რაც განპირობებულია მისი გაანგარიშებისას როგორც სუბორდინირებული ვალის დადებითი, ისე სხვადასხვა დაქვითვის უარყოფითი გავლენით.